

Kranjska čebela

Od poimenovanja (l. 1857) do priznanja kranjske čebele (l. 1879) in čebelarji družine Rothschütz

Začnimo na koncu, v letu 1879*, ko so Kmetijske in rokodelske novice med gospodarskimi novicami poročale:

»Kranjski čebeli je baron Rothschütz v Smereku na Dolenjskem tak imeniten glas pridobil, da se v najnovejši knjigi dr. Pollmanna »Werth der verschiedenen Bienenrassen« v prvo vrsto čebel stavi«.

Kratka, a sporočilno bogata novica: govori o kranjski čebeli, o velečebelarju Rothschützu, o graščini Smerek (Podsmreka pri Višnji gori), o nemškem znanstveniku dr. Pollmannu, o njegovi drugi knjigi iz leta 1879 in slavi naše čebele. Vse to bomo na kratko pojasnili v tem sestavku, ko bomo prehodili pot od njenega poimenovanja v letu 1857 do dokončnega priznanja v letu 1879. Na koncu bomo predstavili še prispevke k bibliografiji družine čebelarjev Rothschütz**.

1. Poimenovanje in objava »Aus Unterkrain« v letu 1857

Zapisi pred objavo članka »Aus Unterkrain« opisujejo kranjsko čebelo, vendar je neposredno ne poimenujejo. Pri Valvasorju (Slava vojvodine Kranjske, 1689; prevod 1989) lahko o njej sklepamo iz opisa, ko poudarja njeno pogosto rojenje. Zapisal je: »Često roji panj dvakrat, trikrat, da, celo štirikrat, zakaj čebele imajo v enem poletju trikrat ali štirikrat mlade, a prvi kakor drugi novi panj da spet mladiče, tako da dobijo iz enega panja šest ali sedem novih, tu in tam pa komaj enega ali nobenega«. Janša (Popolno podučjenje, 1775; prevod Rojina 1906) opisuje barvo naših čebel: »Najbolj znane med njimi so navadne čebele, ki jih je največ. Te so med drugim najmanjše in imajo pepelnato sivo dlako; če to izgube, so videti črnkaste«. Jonke (Illyrisches Blat, 1847) je v opisu naših čebel poudaril zgodnje in pogosto rojenje ter da imajo pred vsemi drugimi največji prinos medu: »V tej deželi rojijo čebele ne samo najbolj zgodaj in najpogostejše, ampak prinesejo izmed vseh ostalih največ medu«.

die krain'sche Biene

Poimenovanje »KRANJSKA ČEBELA« je zapisano v nemškem jeziku kot »DIE KRAINISCHE BIENE« v članku »AUS UNTERKRAIN (Iz Dolenjske)«, katerega avtor je »Freiherr von Roschütz, Dr. Philos. und Herr auf Neudorf in Krain (baron Roschütz, dr. filozofije in gospodar graščine Nova vas pri Radečah)« in je objavljen leta 1857 v Bienen-Zeitung. V članku je predstavil kranjsko čebelarstvo, posebej poudarjal napredno čebelarjenje gospoda župnika Jurija Jonkeja iz Kočevja ter predstavi in opiše naše čebele ter med drugim pravi »...Obstaja pa pridna in utrjena čebela, taka je kranjska....«. Posebej hvali njeno pridnost, rojivost in mirnost. Na koncu sestavka spodbuja nemške čebelarje, da naj naše čebele preizkusijo in da jim bo za poskuse te poslal po zmerni ceni. V urednikovem pripisu pod črto beremo:

»Prijazno priložene čebele so bile žal strte (popoln prah), tako da presoja, če je kranjska čebela z italijansko identična ali ne, ni bila mogoča. Ponovite zaradi tega svojo pošiljko, če je mogoče z živimi primerki, čim preje in pošljite take Dzierzonu ali Berlepschu, ki je hitreje dosegljiv z železnico, da bo zanimivo vprašanje takoj odločeno«.

Dosedaj še nismo našli zapisa, ki bi neposredno potrdil oziroma pojasnil, kako je dr. Roschütz izpolnil urednikovo naročilo. V Bienen-Zeitung pa je bil leta 1859 objavljen članek »Aus Krain im Oktober 1858 (Iz Kranjske v oktobru 1858)«, ki ga je napisal dr. Philipp Frhr. v. Roschütz – Rothschütz in iz katerega lahko razberemo, da je bila njegova ponudba kranjskih čebel zanimiva za nemške čebelarje in da je dobil veliko naročil. Vseh, zaradi dopolnjevanja lastnega čebelnjaka in za transport čebel neprimerne vročega vremena, ni mogel takoj izpolniti in prosi za oprostitev zamude. S tem zapisom pa so potrjeni prvi začetki trgovine s kranjsko čebelo.

2. Odmevi na objavo

Roschützova objava (1857) je imela velik odmev. Veliko, posebej prvih odzivov, je bilo odklonilnih. V knjigah, tiskih in serijskih publikacijah smo sledili objave o kranjski čebeli od leta 1857 do leta 1879, ko je Pollmann objavil knjigo »Werth der verschiedenen Bienenrassen und deren Varietäten, bestimmt durch Urtheile namhafter Bienenzüchter (Vrednost različnih čebeljih pasem (ras, podvrst) in njihovih različic, določena po presoji uglednih čebelarjev)«.

Za razumevanje dogajanj s kranjsko čebelo je treba omeniti, da so bile takrat zelo v modi italijanske čebele, ki so jih po letu 1853 za izboljšanje lokalnih populacij čebel priporočale tedanje, posebno nemške in poljske čebelarje avtoritete. Tako je bilo veliko odzivov na Roschützovo objavo v smislu, da so čebele, ki jih je opisoval Rothschütz, pravzaprav italijanske. Po morfoloških lastnostih bi jim morda v nekaterih primerih celo deloma pritrdili, ker je tudi v tistem času prihajalo do mešanja populacij kranjske in italijanske čebele. Čebelarji so poznali posledice tega mešanja in o tem nazorno piše Pernišek (Slovenski tehnik, 1874). Vendar je prinašala naša kranjska čebela še številne druge lastnosti: mirnost, pridnost, krotkost, zgodnjo in pogosto rojivost ter donosnost, ki so jih kmalu spoznali in potrdili številni tuji čebelarji. Posebej dobro je kranjsko čebelo poznal baron Emil Rothschütz (sin dr. Philipa), ki je bil zelo razgledan in izobražen na področju čebelarstva (njegovi knjigi o čebelarstvu iz leta 1875 je dodana bibliografija tedanjega čebelarstva slovstva po letu 1850 – naštetu je 129 knjig in 14 serijskih publikacij). Znanje mu je omogočalo, da je o kranjski čebeli napisal številne in poglobljene strokovne članke ter tako odločilno prispeval k njenemu priznanju. S strokovnimi argumenti se je v objavah uspešno zoperstavil kritikam, ki so bile pogosto tudi povsem brez osnove ali celo žaljive. Na zapis njegovega očeta v prvem članku v letu 1857, da ga ni pričela še nobena čebela, s čimer je želel pou-

dariti mirnost kranjske čebele, so se nekateri odzvali z norčevanjem ter ga celo proglasili, da ni čebelar. Na gradu Podsmreka je imel velik čebelnjak in delavnico za izdelavo čebelarске opreme in orodja. V letu 1868 je ustanovil tako imenovani »Krainger Handelsbienenstand (Kranjski trgovski čebelnjak)«, s katerim je odprl pot kranjski čebeli v Evropo in drugam po svetu. Tako je tudi neposredno prispeval k njenemu priznanju. V Laibacher Zeitung (1882) je zapisano, da je baron Rothschütz prve čebele za prodajo nakupil po alpskih dolinah (zgornja Savska in Kanalska dolina). Novice (1873) pa poročajo, da je čebelar barona Rothschütza nakupil čebele na čebelnem sejmu v Kranju in pred tem tudi v Bohinju od g. Porente (3 vozove po 40 panjev). Tudi Laibacher Zeitung (1973) poroča o kranjskem čebelnem sejmu in Rothschützovem nakupu. Je posebno zaslužen za širjenje kranjske čebele in za čebelarjenje z njo. Kupce je prosil, da mu pisno sporočajo, kako so se obnevale kranjske čebele, kako so se prilagodile novemu okolju, kako so rojile, koliko medu so nabrale in druga opažanja. Za leto 1868 je objavil petdeset poročil, ki smo jih odkrili v Narodni in univerzitetni knjižnici (sign. 27 321) v delu: Rothschütz, Emil. 50 Berichte aus der österreichisch-ungarischen Monarchie so wie aus Nord- und Süddeutschland über die Krainger Biene 1868. Po spletnih katalogih smo tudi odkrili, da je naslednje leto izšla podobna objava: Rothschütz, Emil. Neue 100 Berichte vom Jahre 1869 über die Krainger Biene aus der österreichisch-ungarischen Monarchie sowie aus Nord- und Süddeutschland. Žal samega dela še nismo našli. K širjenju kranjske čebele po Evropi in svetu so veliko pripomogli tudi drugi kranjski trgovci s čebelami: graščak Langer (1870) iz Poganic pri Novem mestu, Mihael Ambrožič (1872) iz Mojstrane in še drugi.

V knjigah s področja čebelarstva, ki so izšle med leti 1857 in 1879, so zapisi o kranjski čebeli v 25 monografijah (skupaj smo jih pregledali 42) in v njih so prve omembe iz Roschützovega članka »Aus Unterkrain« (1857) v letih 1861, 1865 in 1867 ter prvi podroben opis kranjske čebele v letu 1868 (Cori, Bienenarten). Po tem letu pa večina avtorjev namenja kranjski čebeli enako mesto in podroben opis kot za druge podvrste medonosnih čebel. V serijskih publikacijah, tujih in domačih, smo iz tega obdobja našli doslej 140 objav, povezanih s kranjsko čebelo. Med prvimi ocenami kranjske čebele je članek Herwig

Pregled objav o kranjski čebeli (KČ) v obdobju 1857–1879 (povzeto iz dela predstavljeno v okvirčku)

Leto	Monografije z zapisi o Druge objave KČ	Serijske publikacije - število objav o KČ	Druge objave	Skupaj
	število	tuje	slovenske*	število objav o KČ
1857-1860		4		4
1861-1865	2	3		5
1866-1870	11	34	3	53
1871-1875	6	28	24	67
1876-1879	6	16	9	36
Skupaj	25	85	36	165

* Serijske publikacije, ki so izhajale na področju Slovenije.

Naslovnica poročila o kranjski čebeli v letu 1868, ki jih je izdajal KRAINER HANDELSBIENENSTAND v Podsmreki pri Višnji gori

v Bienen-Zeitung v letu 1861, ko jo na osnovi svojih dobrih dveletnih izkušenj priporoča drugim čebelarjem. Omeniti velja tudi avtorje, kot so Morbitzer, Rothe, Lemp, Žiwansky in drugi, ki so pri svojem čebelarjenju spoznali kakovost kranjske čebele in se prepričali o njej ter to zapisali v svojih objavah. V letu 1875 je dr. Pollman v svoji knjigi »Die Honigbiene und ihre Zucht (Medenonosna čebela in njena reja)« opisal kranjsko čebelo in prvič je tu zapisano tudi njeno znanstveno ime »Apis mellifica carnica«. Piše tudi, da je med tremi v Evropi najpogostejše gojenimi čebeljimi pasmami (podvrstami) tudi kranjska čebela, ki je prvotno živel na Kranjskem in se je posebej v zadnjih desetih letih izredno razširila po Nemčiji. Zelo lahko jo ločimo od nemške čebele, ker ima zadkove obročke porasle s sivorumenimi dlačicami in ima znatno večjo rojnost kot nemške čebele.

3. Opis kranjske čebele v Pollmannovi knjigi iz leta 1879 in priznanje

Še podrobneje je kranjsko čebelo opisal dr. Pollmann leta 1879 v svoji drugi knjigi »Werth der verschiedenen Bienenracen und deren Varietäten, bestimmt durch Urtheile namhafter Bienenzüchter«. V poglavju z naslovom »Die krainische Biene, Apis mellifica carnica« je na šestih straneh zbral, kaj so o kranjski čebeli pisali: Berlepsch, Dathe, Dzierzon, Rothe, Rothschild in Pollmann (večina objav v Bienen - Zeitung ali osebna pisma).

Lastnosti, ki so jih posamezni avtorji pripisali kranjski čebeli, je dr. Pollmann na kratko povzel v naslednjem zapisu:

»Von Berlepsch (1869) citira v svoji knjigi »Die Honigbiene und ihre Zucht (Medenonosna čebela in njena reja)« II. Izdaja, str. 308, različne pisce, ki so se izrekli ugodno o kranjski čebeli, kot: na mraz malo občutljiva, zelo pridna, zelo rojiva in zelo krotka. Nekoliko svetleje pobarvana, dobro zalega, toda bolj medonosna kot italijanska, na splošno neprekosljiva. Verjetno, da je kranjska čebela sorodna z nižje avstrijskimi.

Dathe (1876) piše v svojem učbeniku: Kranjska čebela je siva, nekoliko svetlejša kot Haidebiene (varieteta nemške čebele) in enaka z njo v rojivosti. Njeno močno razmnoževanje se ujema samo za področja s pozno pašo, ima veliko nagnjenje za zaleganje.

Dzierzon (1878) pravi: Kranjska čebela je varieteta naše nemške čebele. Je krotka in rojiva. Njena čistopasemska reja ni enostavna, ker je z nemškimi skoraj enake barve. Nagnjena je k močnemu razmnoževanju.

Rothe (1875) pravi: Kranjska čebela ima ploidno matico, je pridna in krotka, je sive barve, zadnji telesni obročki so belkasti, ona je samo ena varieteta. Ni primerna za slabe pašne razmere, ampak kjer je jesenska paša. V sebi ima italijansko kri in je zelo primerna za osveževanje krvi.

Pollmann (1875, 1879) pravi: Kranjska čebela je enake velikosti kot italijanska, zadnji obročki so spremenjeni v rumenkasto bele, je pridna, krotka, zgodaj in pogosto roji. Pogosto ima rumene potomce, ker ima nekaj malega italijanske krvi. Najbolj je donosna, kjer je dobra jesenska paša, in tam, kjer prodajajo roje. Najlepše kranjske pošilja baron Rothschild, katere so bolj svetlo rumene kot banatsko-kranjske pasme.

S tem je bila kranjska čebela kot avtohtona populacija (podvrsta) tudi dokončno priznana in našla je svoje mesto v sistematiki medonosnih čebel, kar potrjuje tudi njeno sedanje znanstveno poimenovanje: *Apis mellifera carnica*, Pollmann 1879.

4. Kratko o bibliografiji čebelarjev družine Rothschild

Iz predhodnih opisov je potrjena pionirska vloga družine Rothschild pri poimenovanju, uveljavitvi in priznanju kranjske čebele ter omenjena njihova publicistična dejavnost. Prav to zadnje je bila spodbuda za zbiranje in urejanje njihovih objav. Iskali smo jih v monografijah in v serijskih publikacijah. Proučili smo vse tri slovenske čebelarske revije (Slovenska čebela, Slovenski čebelar in sadjerejec, Slovenski čebelar). Pregledali smo

strokovni reviji Die Krainer Biene (Kranjska čebela) in Imkers Rundschau, Fachblatt für Bienenzucht (Čebelarski razgledi, Strokovni list za čebelarjenje, ki ju je izdajalo prvo Slovensko čebelarsko društvo oz. Verlag Krainer Handelsbienenstand v Weixelburgu (Višnja gora). Gradiva smo našli v Čebelarski knjižnici Janeza Golčnika, v Narodni in univerzitetni knjižnici, v knjižnici Univerze v Gradcu in drugih knjižnicah, na spletu preko »Google book« in na DLIB.si ter z osebnimi stiki s številnimi knjižnicami v tujini. Bera je velika, našli smo 18 monografij (skupaj s ponatimi) in v serijskih publikacijah 170 objav. Nadaljevanje dela s pregledi strokovnih čebelarskih in kmetijskih serijskih publikacij v knjižnicah v tujini pa bo zelo verjetno postreglo z novimi objavami čebelarjev družine Rothschild. Veliko njihovih del in objav je izšlo v samozaložbi na stroške njihovega podjetja Krainer Handelsbienenstand (Kranjski trgovski čebelnjak).

Iz zgodovine družine Rothschild je znana njihova pustolovščina s prisvajanjem plemiškega naziva in s tem poznejša preimenovanja (Ravenegg). Publicistično in avtorsko so bili dokazano dejavni vsaj naslednji družinski člani: Philip (oče Emila; častni doktor), Emil, Philip (sin Emila), Antonija (žena Emila) in drugi. Pri številnih objavah so zapisane le inicialke: »R«, »B.R.«, »R.E.«, »R.Ph.« in še druge. Prav tako so uporabljeni različni priimki - Roschütz, Rothschild, Ravenegg, Rožič, Rothšic, R..... Tako pogosto ni mogoče točno določiti avtorja, ampak le sklepati, da je objava izpod peresa čebelarjev družine Rothschild.

Posebej je treba pri publicistični dejavnosti čebelarjev družine Roschütz opozoriti na:

1. Monografije, povezane pod naslovom »Rothschild' Illustrierter Bienenzuchtsbetrieb (Rothschildov ilustrirani čebelarski obrat)«. Eni je dodana obsežna študija »Die Krainer Biene und ihre Zucht (Kranjska čebela in njena reja)«.

2. Samostojno izdajanje in urejanje publikacije »Berichte über die Krainer Biene (Poročila o kranjski čebeli)«, ki so izhajale v letih 1868–

Vabimo Vas, da nas obiščete na 48. mednarodnem kmetijsko - živilskem sejmu - AGRA v Gornji Radgoni.

Nahajamo se na zunanjem razstavnem prostoru št. 4020.

AGROCENTROVA SEJEMSKA PONUDBA!
Vsak nakup nad 30 EUR Vam prinese darilo!

AgroCenter, trgovina d.o.o.
Spodnja Senica 5
1215 Medvode
tel.: 05 99 42 482
www.agrocenter.si

- kmetijska oprema
- oprema za male hišne ljubljence
- konjeniška oprema
- pašna oprema
- hlevska oprema
- veterinarska oprema
- mlekarska oprema
- mesarska oprema

1870.

3. Sodelovanje pri izdajanju serijskih publikacij: Die Krainer Biene (1873–1875) in Slovenska čebela (1873–1882) – v času, ko je bil Emil Rothschütz prvi predsednik slovenskega čebelarkega društva; urejeval je Die Krainer Biene.

4. Samostojno izdajanje in urejevanje strokovne serijske publikacije »Imkers Rundschau, Fachblatt für Bienenzucht (Čebelarški razgledi. Strokovni list za čebelarjenje)« v letih 1890–1893(1-6) – založba: Krainer Handelsbienenstand zu Weixelburg (Kranjski trgovski čebelnjak v Višnji gori).

Bibliografija čebelarjev družine Rothschütz je objavljena na Digitalni knjižnici Slovenije in dosegljiva na spletnem naslovu: <http://www.dlib.si/>

Za konec

Raziskava dogajanj s kranjsko čebelo od njene poimenovanja (leta 1857) do priznanja (leta 1879) je odkrila veliko do sedaj malo znanih objav in tudi povsem nove objave. Prva leta po objavi članka »Aus Unterkrain (Iz Dolenjske)« v letu 1857 ni bilo veliko odmevov, a prvi že leta 1859 in dva v letu 1861. Največ jih je bilo v obdobju 1866–1875, ko so se množile objave z rezultati neposrednih, večinoma ugodnih preizkusov kranjske čebele. V tem času je bila neprecenljiva in odločilna publicistična dejavnost Emila Rothschütza, ki je znal strokovno pojasniti vprašanja, povezana s kranjsko čebelo, ter v samozaložbi izdajal svoje monografije, poročila in serijske publikacije (Imkers Rundschau, Fachblatt für Bienenzucht (Čebelarški razgledi. Strokovni list za čebelarjenje)). Je posebno zaslužen za širjenje kranjske čebele in za čebelarjenje z njo. Na gradu Podsmreka je imel velik čebelnjak in delavnico za izdelavo čebelarke opreme in orodja. V letu 1868 je ustanovil tako imenovani »Krainer Handelsbienenstand (Kranjski

Naslovnica serijske publikacije Bienen-Zeitung, kjer je Rothschütz leta 1857 objavil članek »AUS UNTERKRAIN«

trgovski čebelnjak)«, s katerim je odprl pot kranjski čebeli v Evropo in drugam po svetu. Tako je tudi neposredno prispeval k njemu priznanju. Posebno vlogo je pri priznanju kranjske čebele odigral docent za čebelarstvo na univerzi v Bonnu dr. August Pollmann, ki je že v svoji prvi knjigi leta 1875 zapisal njeno takratno znanstveno poimenovanje Apis mellifica carnica in v drugi knjigi leta 1879 v obširnem poglavju zbral opise kranjske čebele. Tako je bila kranjska čebela dokončno priznana in našla je svoje mesto v sistematiki medonosnih čebel, kar potrjuje tudi njeno sedanje znanstveno poimenovanje: Apis mellifica carnica, Pollmann 1879.

Povedano več kot potrjuje izjemno pomembno ter vsestransko vlogo pri poimenovanju, uveljavitvi in priznanju kranjske čebele, ki jo je odigrala družina čebelarjev Rothschütz. Najzaslužnejšega med njimi Emila Rothschütza pa bi lahko imenovali za očeta kranjske čebele. Njegovemu pionirskemu delu bi moralo slovensko čebelarstvo in tudi država Slovenija dati večjo pozornost.

Dogajanja s kranjsko čebelo v času, ko je šel o njej glas ter pisana beseda in tudi ona sama v Evropo in v svet, so predstavljena v delu:

Naslovnica serijske publikacije Slovenska čebela

»Zapisi o kranjski čebeli med leti 1857 in 1879«

ki je neposredno dostopno Digitalni knjižnici Slovenije na spletnem naslovu:

<http://www.dlib.si/>

URN:NBN:SI:doc-VQOIPPOA

Delo sta pripravila in uredila Janez Gregori, prof. biol., in avtor tega sestavka.

Gradiva smo našli v različnih knjižnicah: Narodna in univerzitetna knjižnica, Slovenska knjižnica, knjižnica univerze v Gradcu in še največ v čebelarški knjižnici Janeza Golčnika, nekatera pa tudi na boljšem sejmu v Ljubljani. Nekaj, posebej monografij, smo našli v digitalni obliki na spletu in tudi na naši Digitalni knjižnici Slovenije. Veliko objav smo dobili tudi neposredno iz knjižnic izven naših meja, ki so jih poslali v digitalizirani obliki, kar je zelo učinkovito in hitro pot. Veliko objav o kranjski čebeli je novih, do sedaj nepoznatih. In še jih iščemo.

Prof. dr. Andrej Šalehar, zaslužni profesor,

Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko, Domžale

KMETOVALČEV ROKOVNIK

PREGLEDNO IN NA ENEM MESTU:

OD SETVE DO ŽETVE, OD OSEMITIVNE DO TELITVE, OD PRODAJE DO NAKUPOV

Evidenca opravil na kmetiji je vedno bolj pomembna, za uveljavljanje neposrednih plačil oziroma premij, znotraj posameznih ukrepov pa celo nujna. Pomaga vam analizirati delo na kmetiji in vpeljati izboljšave, ki vodijo v napredek kmetijskega gospodarstva. Pri Kmetijski založbi smo pripravili priročen Kmetovalčev rokovnik za leto 2010, ki je več kot koledar ali klasični zapisovalni rokovnik. Poleg koledarskega dela smo pripravili preglednice, v katere boste zapisovali najpomembnejše dogodke na kmetiji: datume posameznih opravil, količine uporabljenih zaščitnih sredstev in gnojil, pomembne datume pri reprodukciji domačih živali, dnevnik veterinarskih posegov itd. Z naprej pripravljenimi preglednicami je pregled dogajanja na kmetiji enostavnejši in temeljitejši.

Cene:

Do 10 izvodov	5 €/izvod
Od 10 do 49 izvodov	4,5 €/izvod
Od 50 do 99 izvodov	4 €/izvod
Od 100 do 249	3,5 €/izvod
Od 250 do 500	3 €/izvod
Nad 500 izvodov	2,7 €/izvod

DDV je že vključen v ceno.

Če želite biti tudi vi predstavljeni v Kmetovalčevem rokovniku, vam lahko dotiskamo logotip na naslovnici v velikosti 3 x 5 cm, lahko pa na celi zadnji strani ovitka prejemnikom rokovnika predstavite svojo organizacijo oz. jim napišete poljubno sporočilo. Seveda sta dotisk logotipa in vašega sporočila na zadnji strani že vključena v ceno.

Za dodatne informacije in naročila pokličite Klavdijo Belšak na telefon številka 02 88 56 700 ali pošljite poizvedovanje oz. naročilo na elektronsko pošto: kmetovalec@km-z.si.